

Мар'яна Акішина

м.Херсон

Метабола як лінгво-когнітивний засіб рефлексії дискурсу тероризму

Дискурс тероризму – це система уявлень про політичні події, що відбуваються сьогоднішньому світі, формуючи суспільно-політичне поле людини через відчуття напруженості, страху, силового керування, що відображаються в мовленні, поетичному зокрема, у створенні специфічних словесних образів, сформованих дискурсивними тропами.

Метаболою називається такий вид тропу, який розкриває процес переносу значень, його проміжні ланки, приховану основу, на якій здійснюється зближення або уподібнення предметів. Формула метаболи: В – П – Р, де Вихідне та Результативне взаємозвертаються через Проміжне, що виводиться в текст [Эпштейн 2005, с. 370].

У контексті нашого дослідження інтерпретація метаболи передбачає виведення з дискурсу проміжного поняття, яке стає центральним, об'єднує предметні області та створює безперервний перехід між ними. Виведення третього проміжного члена із структури образу уможлиблює розрізнення метаболи та метафори. Між предметами, що змальовані метаболою, існує не просто схожість, як у метафорі, а зближення в третій точці, тобто в дискурсі, звідки і виростає об'єм образу.

Формування метаболи М.Епштейн пояснює через поняття «ризому», введене Ж.Делез та Ф.Гватарі. Ризома є «безструктурною структурою» та пов'язує будь-яку точку з іншою. Ризома не має чіткої структури та вираженого центрального елементу [Deleuze, Guattari 1987, p.21]. Отже метаболу визначають як троп-ризому, складові якої не базуються на ієрархії буквального, переносного та символічного значень, але є вільною циркуляцією та взаємністю значень [Эпштейн 2005, с. 370].

Словесний поетичний образ, побудований на метаболі, – це образ, який неможливо поділити надвоє, на пряме та переносне значення, на описуваний предмет та залучену подібність, це образ двоїстої й разом з тим єдиної реальності чи нереальності, тобто образ одного світу. Такий образ, на думку Бєлєхової Л.І., є наслідком еволюції художнього способу відображення життя – від дієгезису до семіозису, що означає прагнення поета створити єдність із протилежностей, об'єднати фрагменти в цілісність, відтворити гармонію через інтеграцію сутностей образу шляхом відшукування та сплетення їх архетипних характеристик за допомогою конвергенції різних тропів і стилістичних прийомів [Бєлєхова 2002, с. 209].

«Метабола – це «подвійний вінок», який заплетено у вирі реальності, що повільно обертається, яка звита у собі та розвивається із себе, ніби стрічка Мебіуса, у якій неможливо визначити точку, межу, розрив, де внутрішня сторона переходить до зовнішньої та навпаки. Образ-метабола розгортає хвильову картину світу, де подібність окремих предметів переходить у їх плавну схожість, а розрізнені частини залучені до енергетичного поля взаємної причетності. Тут немає того, «що уподібнюється» та того, «що уподібнює», реально переднього плану та умовного заднього, немає розмежування значень на переносні та прямі. Але є розтягнуте на весь об'єм реальності перетворення, перехід, проміжок, який вміщує все...» [Эпштейн 2005, с. 372]

Розглянемо рядки вірша Річарда Маквільяма «*A time of Change*», які містять метаболу:

*A coffin, shaped wing,
Crashed into an office where the receptionist was instantly vaporized,
And the fireball that took off her eyelashes before peeling away her face
Was part of a giant conspiracy to start World War Three,
Or maybe direct attention from a failing economy
Or perhaps put a pipeline across Afghanistan with the sole purpose of pumping
out liquid gold.*

У наведеному фрагменті спостерігаємо конвергенцію стилістичних засобів, яка має ризомний характер. Метафору *A coffin, shaped with wings, Crashed into an office* розуміємо як дискурсивну, оскільки знання про терористичний акт 11 вересня, коли літаки зруйнували вежі Всесвітнього торгового центру активуються завдяки дискурсивній діяльності. Така метафора потребує звернення читача до знань з історії, тому й існує у дискурсі.

Автор використовує стилістичний прийом метафори за наростаючою схемою. Він починає з демонстрації страждань однієї людини (*And the fireball that took off her eyelashes before peeling away her face*) і продовжує проектування на весь світ (*And the fireball .../Was part of a giant conspiracy to start World War Three*).

Вислів *And the fireball..... /Was part of a giant conspiracy to start World War Three* також вжито в переносному значенні, адже сама по собі вогняна куля не може бути задумом до Третьої світової війни. У цьому випадку *fireball* набуває метафоричного осмислення та стає наслідком скоєння терористичного акту та втілює в собі всі жахи та страждання людей, що з ним пов'язані.

Наступний троп у вірші це метонімія *liquid gold*, про дискурсивні риси тропу свідчить назва країни *Or perhaps put a pipeline across Afghanistan with the sole purpose of pumping out liquid gold*, що передує метонімії *liquid gold*. Це автоматично викликає застосування знань про сучасний світ та про реалізацію проекту побудови нафтового трубопроводу. Ізольовано словосполучення *liquid gold* може інтерпретуватися по-різному, але назва країни Афганістан допомагає сформулювати дискурсивне значення тропу. Отже, дискурс накладає обмеження на інтерпретацію тексту.

Конвергенція стилістичних засобів у фрагменті твору зумовлює появу метаболи – способу, який об'єднує різноманітні явища, своєрідний мовний засіб-синтез, що відтворює метаморфози, але виникає на основі метафори й метонімії.

Висвітлення подій 11 вересня 2001 року пропонувало безліч інтерпретацій та конотацій. Зокрема існує відеорепортаж *Faces in Smoke: Appearance of the Fallen Angels on 9/11* [Faces in Smoke: Appearance of the Fallen Angels on 9/11],

що зображує появу облич ангелів у хмарах копоті, пилу та диму при зіткненні літаків та торгівельного центру. Це дозволяє інтепретувати рядки вірша *A coffin, shaped with wings, Crashed into an office* як образ-метабола, оскільки в ньому наявні різні світи.

Метабола – це тип художнього образу, що передає взаємочасть, взаємообертання явищ. У галузі поезики, стилістики метабола – це такий вид тропу, який розкриває сам процес переносу значень, його проміжні ланки, це прихована основа на якій відбувається зближення предметів, виведення в дискурс проміжного поняття, що стає центральним, об'єднує віддалені галузі та створює перехід між ними [Эпштейн 2005, с. 373].

У рядку *A coffin, shaped with wings, Crashed into an office* таким проміжним є *wings*. Адже саме це слово формує образ літака, що асоціюється із труною (на борту літака були сотні людей, які знали, що будуть мертві через декілька хвилин). З іншого боку, проміжне *wings* створює образ занепалого ангела (терориста), що несе смерть (живих мерців у труні).

Виконуючи функцію створення цілісності світу, метабола відновлює природу словесного синкретизму. Реалізується прийом, який, зберігаючи крайні елементи метафоричного процесу, актуалізує його проміжну ланку, унаслідок чого здійснюється порівняння через зіставлення, переміщення на основі подібності за допомогою переміщення на основі суміжності. Вона може бути визначена як стильова домінанта художнього твору [Белехова 2002, с. 21; Эпштейн 2005, с. 385].

Отже, механізми формування дискурсивних тропів у своїй основі тотожні з механізмами, що керують організацією дискурсу. Істотна різниця між ними є в операції імплікації, якій піддається троп, функціонуючи в дискурсі. Слід зазначити, що дискурсивною відповідністю тропу є не окреме слово, а висловлення, умовивід. Специфіку непрямих значень слід шукати не у відношенні між наявним та відсутнім смислом, а в дискурсивній площині. Перспективою подальшого вивчення є дослідження функціонування дискурсивного середовища поетичного тексту.

Література

Белехова, Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект [Рукопись] : дис. ... д-ра філол. наук: 10. 02. 04 / Л.І. Белехова ; Наук. консультант д-р філол. наук проф. О.П. Воробйова. – К : КНЛУ, 2002. – 391 с.

Эпштейн М.Н. *Постмодерн в русской литературе: Учеб.пособие для вузов – М.: Высш.шк., 2005, - 495 с.*

Deleuze Gilles and Guattari Felix. A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia. / Trans/ by Brian Massumi/ Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1987. P.21

Faces in Smoke: Appearance of the Fallen Angels on 9/11. From ChubbyToesJones, April 15, 2007. <http://www.youtube.com/watch?v=ZRocVVDvoIs>